

7. Анісімова М.Ф. Науково-практичний коментар Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» / М.Ф. Анісімова, С.П. Бритченко, С.Б. Чехович. – К. : Пектораль, 2006. – 96 с.
8. Динько О.Ф. Зміст і гарантії забезпечення реалізації свободи пересування людини та громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / О.Ф. Динько. – К., 2003. – 220 с.
9. Кузьменко П.М. Забезпечення правомірності обмеження особистих конституційних прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України : [посібник] / П.М. Кузьменко. – К. : Алефа, 2003. – 61 с.
10. Максименко С.В. Міжнародно-правове регулювання права на свободу пересування і вибір місця проживання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / С.В. Максименко. – Одеса, 2005. – 212 с.
11. Максименко С.В. Шенгенское право и свобода передвижения: международно-правовые аспекты глобальной миграции / С.В. Максименко. – Одесса : Астропринт, 2005. – 190 с.
12. Чехович С.Б. Стан законодавчого забезпечення реалізації та захисту права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні / С.Б. Чехович, О.П. Тищенко. – К. : Фонд «Правова ініціатива», 2003. – 100 с.
13. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
14. Система прописки: національний та міжнародний досвід / Міністерство юстиції України. – К., 2002. – 183 с.
15. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970780483>.
16. Ústava Slovenskej republiky [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/ustava-slovenskej-republiky/>.
17. Lietuvos Valstybės Konstitucija [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
18. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ausfertigungsdatum 23.05.1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>.
19. Eesti Vabariigi põhiseadus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>.
20. The Constitution of Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>.
21. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 1. – Ст. 4.
22. Про державний кордон України : Закон України від 04 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.
23. Про прикордонний режим : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 30. – Ст. 1127.

УДК 342.7

РІВНІСТЬ ПРАВ ЖІНКИ Й ЧОЛОВІКА: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

EQUAL RIGHTS FOR WOMEN AND MEN: INTERNATIONAL LEGAL PRINCIPLES

Деметрадзе Т.Р.,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті автор досліджує розуміння природи й особливостей міжнародних стандартів прав людини. Розглянуто основні ознаки розглядуваних стандартів. Наводяться приклади інтерпретації стандартів прав людини залежно від традицій і цінностей різних цивілізацій та окремих країн. З урахуванням ознак досліджуваних стандартів запропоновано дефініцію загального поняття «рівноправ'я прав жінок і чоловіків».

Ключові слова: права людини, міжнародні стандарти прав людини, міжнародні стандарти рівноправ'я прав жінок і чоловіків.

В статье автор исследует понимание природы и особенностей международных стандартов прав человека. Рассмотрены основные признаки рассматриваемых стандартов. Приводятся примеры интерпретации стандартов прав человека в зависимости от традиций и ценностей различных цивилизаций и отдельных стран. С учетом признаков исследуемых стандартов предложена дефиниция общего понятия «равноправие женщин и мужчин».

Ключевые слова: права человека, международные стандарты прав человека, международные стандарты равноправия женщин и мужчин.

The author examines the understanding of the nature and characteristics of international human rights standards. The main features of standards under consideration. Examples interpretation of human rights standards, depending on the traditions and values of different civilizations and individual countries. Given the characteristics of the studied standards proposed definition of the general concept of the equality of women and men.

Key words: human rights, international human rights standards, international standards of equality of women and men.

Актуальність теми. 19 вересня 2012 р. на 67-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй було ухвалено Декларацію «Верховенство права на національному та міжнародному рівнях». У цьому акті йдеться про позитивний внесок Генеральної Асамблеї як головного дорадчого й представницького органу Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у верховенство права в усіх аспектах шляхом розробки політики та встановлення стандартів (п. 27) [1, с. 56].

Отже, не випадково, що нині майже в усіх публікаціях стосовно прав і свобод людини – наукових, навчальних, публіцистичних, просвітницьких – ідеться про ті чи інші стандарти прав людини. Проте зазначене термінологічне поняття вживається авторами зазвичай у досить неоднозначних сенсах.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, для розуміння природи й особливостей міжнародних стандартів прав людини неабияке методологічне значення має прийнята 04 грудня 1966 р. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини» № 41/120 [2]. У цьому акті було викладено ті керівні принципи, які мали б ураховуватись під час розроблення міжнародних документів в означеній сфері. Зокрема, такі документи повинні а) узгоджуватись із чинним зводом міжнародно-правових норм у сфері прав людини; б) мати фундаментальний характер і ґрунтуватись на притаманних людській особистості гідності й цінності; в) бути достатньо чіткими, щоб слугувати джерелом прав і обов'язків, які піддаються визначенню й здійсненню; г) передбачати, де це доречно, реалістичний і ефективний механізм здійснення, включаючи системи подання доповідей; е) користуватись широкою міжнародною підтримкою.

Основною ознакою розглядуваних стандартів зазвичай називають фіксацію а) певного змісту, чи б) певного обсягу, або в) водночас і змісту, й обсягу прав людини. Ці стандарти становлять закріплені в міжнародних актах та інших міжнародних документах ті показники прав людини, до досягнення яких зобов'язуються або заохочуються держави [3, с. 5].

Деякі науковці небезпідставно звертають увагу на те, що міжнародні стандарти прав людини встановлюють власне «мінімальний стандарт», є «мінімально допустимим консенсусом»; вони не лише закріплюють перелік загально визнаних прав, а й фіксують їхній певний необхідний обсяг, мінімальний рівень, на якому останні мають реалізовуватись [4].

Окрім цього, стандартизуватись також можуть певні вимоги до засобів гарантування прав людини (зокрема позитивні обов'язки держави щодо забезпечення, охорони й захисту таких прав).

Обов'язковість (або принаймні бажаність) дотримання державами міжнародних праволюдних стандартів також є однією з їхніх важливих ознак. Отож вони з огляду на їхній деонтичний статус можуть бути настановами, або формально-обов'язковими, або ж рекомендаційними, які мають браться до уваги під час конструювання, моделю-

вання всіх інших юридичних норм стосовно прав людини. Тому таку властивість цих стандартів деякі автори, зокрема П. Рабінович та О. Венецька, називають модельністю [3, с. 5].

Необхідно відзначити й специфіку санкцій за порушення означених стандартів. Такі санкції, на думку М. Антонович, здебільшого мають або політико-юридичний (стосовно обов'язкових приписів), або ж суто політичний (стосовно приписів рекомендаційних) характер. Так чи інакше, обов'язок чи рекомендація щодо їхнього дотримання й певна відповідальність за ухилення від цього покладаються саме на держави [5, с. 12].

Окремі дослідники (зокрема В. Буткевич [6, с. 23], С. Добрянська [7, с. 4], О. Калініченко [8, с. 22]) відзначають, що (окрім власне юридичних норм) до розглядуваних стандартів належать також і принципи. Останні пропонуються навіть визнавати самостійним джерелом права у сфері прав людини.

Так, висловлювалась думка про те, що міжнародні стандарти з прав людини складаються із сукупності принципів і норм, котрі встановлюють таке: права та свободи людини в різноманітних сферах життєдіяльності; обов'язки держави щодо забезпечення й дотримання прав людини без будь-якої дискримінації як у мирний час, так і період збройних конфліктів; загальні принципи природного права; відповідальність за злочинне порушення прав людини; напрями розвитку та розширення сфери прав людини; напрями посилення контрольного механізму за виконанням державами взятих на себе зобов'язань у сфері прав людини [9, с. 89].

Потрібно наголосити на тому, що однією з ознак міжнародних стандартів прав людини є також їхня універсальність – усесвітня чи регіональна. Про це вкотре було вказано в згаданій вище Декларації Генеральної Асамблеї ООН «Верховенство права на національному та міжнародному рівнях». У ній зазначено, зокрема, таке: «Ми підтверджуємо урочисте зобов'язання наших Держав виконувати свої обов'язки щодо сприяння загальній повазі, дотримання й захисту всіх прав людини та основоположних свобод для всіх. Універсальна природа цих прав і свобод не підлягає сумніву. Ми наголошуємо на обов'язку всіх Держав, відповідно до Статуту, поважати права людини й основоположні свободи для всіх, без будь-яких відмінностей» (п. 6) [10, с. 112].

Утім ця ознака, гадаємо, вимагає додаткових пояснень і застережень. Ідеться про те, що універсальність таких стандартів має діалектично поєднуватись із, здавалось би, протилежною ознакою – можливістю неуніверсальної (неоднозначної, різномістової) інтерпретації їхнього більш-менш конкретного змісту й/чи обсягу в різних культурних контекстах. Наприклад, Комітет з прав людини ООН, утворений на підставі Пакту про громадянські і політичні права та Факультативного протоколу до нього, прямо вказав, що право на сімейне життя може відрізнятись залежно від соціоекономічних і культурних умов. А Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) прийняв доктрину «межі свободи розсуду»

(“margin of appreciation”), яка передбачає, зокрема, тлумачення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) із урахуванням традицій відповідної держави, щоб у процесі її національної імплементації брались до уваги певні національні, історичні, культурні особливості держави [11, с. 34].

І справді, дослідники означеної проблеми наводять численні приклади неоднакової інтерпретації стандартів прав людини залежно від традицій і цінностей не тільки різних цивілізацій, а й навіть окремих країн. Скажімо, вихідне для європейських стандартів прав людини поняття свободи розуміється вельми специфічно в ісламському світі, у китайській, індійській, африканській цивілізаціях. Важко досягнути консенсусу й тоді, коли питання стосується різних релігій. Але в будь-якому разі стандарти прав людини є проблемою, спільною для всього людства; тому в цьому випадку важливо шукати й знаходити, як правильно стверджує О. Шкуратенко, через діалог цивілізацій спільну «консенсусну» мову з цих питань [12, с. 34].

Окрім проблеми різнотлумачення змісту стандартів прав людини в різних культурних контекстах, існує також і проблема встановлення оптимального співвідношення інтересів індивідуальних і загальних, урахування потреб і особливостей кожного окремого індивіда, що нерідко може викликати труднощі в реалізації розглядуваних стандартів. Адже необхідним є встановлення «справедливого» балансу різноманітних інтересів різних суб'єктів соціуму. А він передбачає певну стандартизацію онтично (фактично, емпірично, назовні) неоднакових, але функціонально тотожних явищ. До неї вдається, зокрема, ЄСПЛ у своїй практиці за посередництвом, так би мовити, «усезагальності унікалізації», оскільки сама вимога досягнути такого балансу є не

одноразовою, не індивідуалізованою, а вкрай загальною, безвинятковою, тобто нормативною [13, с. 5].

Іншими словами, ідеться про стандартизацію соціальної значимості зовнішньої (формально) неординарних фактів, відносин, ситуацій. У такий спосіб реалізується діалектика сутності й форми явища: усяка сутність завжди є сформованою, а усяка форма завжди є сутнісною.

Специфічною властивістю міжнародних стандартів прав людини, яка торкається вже мовно-термінологічної та логіко-поняттєвої форми їхньої побудови й викладу, є гранична абстрактність застосовуваних у них терміно-понять (серед яких часто превалюють категорії суто оцінного характеру). У літературі слушно зверталась увага на те, що, стандарти, які встановлюються на світовому рівні, мають бути максимально загальними, абстрактними, такими, що не визначають конкретний обсяг прав і свобод. Універсальні стандарти мають виходити із загальнолюдських цінностей, а не з уявлень окремих цивілізацій [13, с. 28; 14, с. 161]. Утім офіційне тлумачення таких стандартів задля практичних цілей усе одно нерідко здійснюватиметься з урахуванням конкретно-історичних умов і обставин їхнього застосування.

Висновки. Отже, беручи до уваги всі вказані вище ознаки досліджуваних стандартів, можна запропонувати таку дефініцію їх загального поняття: *міжнародні стандарти рівноправ'я прав жінок і чоловіків – це закріплені в міжнародних нормативно-правових актах, уніфіковані й функціонально універсальні принципи та норми, що фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав жінок і чоловіків, зумовлені досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також визначають позитивні обов'язки держав щодо їхнього забезпечення, охорони й захисту й передбачають за їхнє порушення санкції політико-юридичного характеру.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ульяшина Л.В. Международные стандарты в области прав человека: проблемы правовой дефиниции / Л.В. Ульяшина // Моск. журн. междунар. права. – 2013. – № 4. – С. 56–79.
2. Встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 04 грудня 1986 року № 41/120 // Офіційний веб-сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/resolution/gen/nr0/500/56/img/nr050056.pdf?OpenElement>.
3. Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, поняття / П. Рабінович, О. Венецька // Юридичний вісник України. – 2012 – № 49. – С. 5–6.
4. Гіда Є.О. Загальнолюдські стандарти прав людини і забезпечення їх реалізації в діяльності міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Є.О. Гіда. – К., 2000. – 16 с.
5. Антонович М. Права людини за конституційним та міжнародним правом: порівняльний аспект / М. Антонович // Наукові записки. – К. : НАУКМА, 2000. – Т. 18 : Правничі науки. – 2000. – С. 12–15.
6. Буткевич В. Права людини в Україні. З погляду творення нової правової бази / В. Буткевич // Політична думка. – 1993. – № 1. – С. 23–25.
7. Добрянська С. ЄС та Рада Європи: можливості міжнародного захисту прав людини (порівняльний аналіз) / С. Добрянська // Вісник АПН України. – 2000. – № 3. – С. 4–6.
8. Калініченко О. Генеза системи конституційного контролю за реалізацією прав, свобод людини і громадянина / О. Калініченко // Право України. – 2003. – № 5. – С. 22–24.
9. Бисага Ю.М. Права людини: основні напрямки сучасного розвитку / Ю.М. Бисага, Д.М. Белов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2006. – Вип. 5. – С. 89–93.
10. Права человека : сборник международных документов. – М. : Юрид. лит., 2013 – 212 с.
11. Славська І. Механізм захисту прав людини – основоположний принцип сучасного українського конституціоналізму / І. Славська // Право України. – 2001. – № 9. – С. 33–35.
12. Шкуратенко О. Участь України в ООН по законодавчому визначенню міжнародних стандартів прав і свобод людини / О. Шкуратенко // Право України. – 2002. – № 3. – С. 33–36.
13. Рабінович С. Права людини «першого покоління» і канонічні джерела християнства / С. Рабінович // Право України. – 2001. – № 3. – С. 28–29.
14. Котигорошко Л. Співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних механізмів захисту прав людини / Л. Котигорошко // Наукові записки. – К. : НАУКМА, 2000. – Т. 18 : Спец. видання. – 2000. – С. 161–164.